FROM CURRICULAR REFORMS TO CLASSROOM PRACTICE: PROFESSIONAL AND INSTITUTIONAL CHALLENGES IN ALBANIAN LANGUAGE TEACHING

NGA REFORMAT KURRIKULARE TE PRAKTIKA NË KLASË: SFIDAT PROFESIONALE DHE INSTITUCIONALE TË MËSIMDHËNIES SË GJUHËS SHQIPE

Sejdi M. GASHI

Instituti Albanologjik-Prishtinë
sgashi.iap@gmail.com

Abstrakt

Mësimdhënia e gjuhës amtare përbën një nga shtyllat themelore të zhvillimit arsimor, pasi gjuha shërben njëkohësisht si mjet komunikimi, instrument i ndërtimit të njohurive dhe bartëse e identitetit kulturor. Për këtë arsye, cilësia e mësimdhënies së gjuhës shqipe ndikon drejtpërdrejt në zhvillimin e kompetencave gjuhësore, njohëse dhe qytetare të nxënësve, si dhe në efektivitetin e përgjithshëm të sistemit arsimor. Në Kosovë, reformat e ndërmarra gjatë dy dekadave të fundit, veçanërisht zbatimi i Kornizës së Kurrikulës së Kosovës dhe orientimi drejt arsimit të bazuar në kompetenca, kanë krijuar një bazë të re konceptuale për organizimin e procesit mësimor. Megjithatë, zbatimi praktik i këtyre reformave vazhdon të shoqërohet me sfida të shumta profesionale dhe institucionale.

Ky studim synon të analizojë faktorët që ndikojnë në cilësinë e mësimdhënies së gjuhës shqipe në arsimin parauniversitar të Kosovës, duke u përqendruar në përgatitjen profesionale të mësimdhënësve, implementimin e kurrikulës, mbështetjen institucionale, mbikëqyrjen pedagogjike, praktikat e vlerësimit dhe integrimin e teknologjive digjitale në procesin mësimor. Analiza mbështetet në shqyrtimin kritik të legjislacionit arsimor, dokumenteve strategjike, raporteve institucionale dhe literaturës bashkëkohore shkencore, duke përdorur një qasje cilësore dhe analitike.

Rezultatet e studimit tregojnë se, ndonëse kuadri ligjor dhe kurrikular i Kosovës është ndërtuar në përputhje me parimet dhe standardet bashkëkohore evropiane, ndërmjet synimeve të politikave arsimore dhe praktikës së përditshme në shkolla vazhdojnë të ekzistojnë boshllëqe të konsiderueshme. Këto lidhen me mungesën e vazhdimësisë në zhvillimin profesional të mësimdhënësve, mbështetjen e pamjaftueshme pedagogjike, koordinimin jo gjithmonë efektiv ndërinstitucional, si dhe me mekanizma monitorimi dhe vlerësimi që nuk sigurojnë zbatim të njëtrajtshëm të reformave.

Studimi arrin në përfundimin se përmirësimi afatgjatë i cilësisë së mësimdhënies së gjuhës shqipe kërkon një qasje të integruar, në të cilën politikat arsimore, profesionalizmi i mësimdhënësve, përgjegjshmëria institucionale dhe vendimmarrja e mbështetur në dëshmi empirike të funksionojnë si elemente të ndërlidhura të së njëjtës strategji zhvillimore. Një orientim i tillë do të mundësonte jo vetëm rritjen e cilësisë së edukimit gjuhësor, por edhe forcimin e mendimit kritik, kulturës demokratike dhe kompetencave komunikative të brezave të rinj.

Fjalë çelësa: mësimdhënia e gjuhës shqipe; arsimi parauniversitar; Kosova; politika arsimore; zhvillimi profesional i mësimdhënësve; zbatimi i kurrikulës; sfidat institucionale.

Abstract

Mother-tongue education constitutes one of the fundamental pillars of educational development, as language serves simultaneously as a medium of communication, a vehicle for knowledge construction, and a carrier of cultural identity. Consequently, the quality of Albanian language teaching has a direct impact on students' linguistic, cognitive, and civic competencies, as well as on the overall effectiveness of the education system. In Kosovo, the educational reforms implemented over the past two decades-most notably the introduction of the Kosovo Curriculum

Framework and the transition to competency-based education-have established a new conceptual foundation for the organization of teaching and learning. Nevertheless, the practical implementation of these reforms continues to face a range of professional and institutional challenges.

This study examines the principal factors influencing the quality of Albanian language teaching within Kosovo's pre-university education system, with particular emphasis on teachers' professional development, curriculum

implementation, institutional support, pedagogical supervision, assessment practices, and the integration of digital technologies into the teaching and learning process. The analysis is based on a qualitative and analytical approach, drawing upon a critical review of educational legislation, strategic policy documents, institutional reports, and contemporary scholarly literature.
The findings indicate that although Kosovo has established a comprehensive legal and curricular framework aligned with contemporary European educational principles and standards, significant discrepancies persist between educational policy objectives and classroom practice.
These discrepancies are primarily associated with the lack of continuity in teachers' professional development, insufficient pedagogical support, inconsistencies in inter-institutional coordination, and monitoring and evaluation mechanisms that have not yet ensured the consistent implementation of educational reforms.
The study concludes that the long-term enhancement of the quality of Albanian language teaching requires an integrated approach in which educational policy, teacher professionalism, institutional accountability, and evidence-informed decision-making operate as mutually reinforcing components of a coherent development strategy. Such an approach would contribute not only to improving the quality of mother-tongue education but also to strengthening students' critical thinking, democratic culture, and communicative competence, thereby fostering the broader educational and social development of future generations.

Keywords: Albanian language teaching; pre-university education; Kosovo; educational policy; teacher professional development; curriculum implementation; institutional challenges.

Hyrje

Gjuha shqipe është gjuhë amtare e shumicës së popullsisë në Kosovë dhe përbën një komponent qendror të zhvillimit arsimor, kulturor dhe shoqëror të vendit. Brenda sistemit të arsimit parauniversitar, mësimdhënia e gjuhës shqipe ka një rol që shkon përtej përvetësimit të njohurive gjuhësore; ajo shërben si bazë për zhvillimin akademik të nxënësve, rritjen e aftësive njohëse, zhvillimin e kompetencave komunikuese dhe pjesëmarrjen e tyre në jetën shoqërore e kulturore. Zotërimi i gjuhës amtare lidhet ngushtë me aftësinë e nxënësve për të kuptuar koncepte komplekse, për të zhvilluar mendimin kritik, për të ndërtuar argumente dhe për të marrë pjesë me sukses në fusha të ndryshme të të nxënit.
Hulumtimet në fushën e edukimit gjuhësor theksojnë se kompetenca në gjuhën amtare përbën një kusht themelor për arritje më të gjera akademike. Njohja e mirë e gjuhës së parë mbështet të kuptuarit e leximit, të shprehurit me shkrim, zhvillimin konceptual dhe përvetësimin e njohurive në fusha të ndryshme shkencore. Prandaj, cilësia e mësimdhënies së gjuhës shqipe ka ndikim jo vetëm në vetë lëndën, por edhe në cilësinë e përgjithshme të arsimit dhe në zhvillimin intelektual të nxënësve.
Pavarësisht rëndësisë së edukimit gjuhësor në gjuhën shqipe në Kosovë, ende ekziston nevoja për hulumtime më sistematike dhe të bazuara në dëshmi, të cilat shqyrtojnë faktorët që ndikojnë në cilësinë e tij brenda sistemit të arsimit parauniversitar. Edhe pse reformat arsimore kanë sjellë ndryshime të rëndësishme në kurrikulë, qasjet e vlerësimit dhe standardet profesionale të mësimdhënësve, studimet empirike që trajtojnë marrëdhënien ndërmjet kushteve institucionale, kompetencave të mësimdhënësve dhe praktikave në klasë mbeten ende të kufizuara. Hulumtimi i bazuar në dëshmi është thelbësor për identifikimin e sfidave ekzistuese, vlerësimin e efektivitetit të reformave dhe hartimin e politikave arsimore që u përgjigjen nevojave reale të shkollave.
Ky studim synon të kontribuojë në diskutimin mbi edukimin gjuhësor në gjuhën shqipe në Kosovë, duke analizuar sfidat profesionale dhe institucionale që ndikojnë në cilësinë e mësimdhënies. Në vend që të përqendrohet vetëm në faktorët që lidhen me nivelin e klasës, studimi adopton një këndvështrim sistemik, duke shqyrtuar ndërveprimin ndërmjet mësimdhënësve, institucioneve arsimore, zbatimit të kurrikulës, praktikave të vlerësimit dhe strukturave më të gjera të qeverisjes arsimore.
Edukimi gjuhësor zë një pozitë qendrore në çdo sistem arsimor, sepse ai shërben njëkohësisht si objekt i të nxënit dhe si instrumenti kryesor përmes të cilit përvetësohen njohuritë në të gjitha

fushat e tjera. Për rrjedhojë, cilësia e mësimdhënies së gjuhës amtare ndikon në mënyrë të konsiderueshme në suksesin akademik të nxënësve, kompetencën komunikuese, identitetin kulturor dhe aftësinë për të menduar në mënyrë kritike. Hulumtimet ndërkombëtare tregojnë në mënyrë të vazhdueshme se mësimdhënia efektive e gjuhës kontribuon drejtpërdrejt në cilësinë e arsimit dhe në të nxënit gjatë gjithë jetës (OECD, 2019; UNESCO, 2021).

Në Kosovë, mësimdhënia e gjuhës shqipe ka përjetuar transformime të thella që nga krijimi i institucioneve të pavarura arsimore të vendit. Reformat arsimore kanë synuar modernizimin e kurrikulave, forcimin e të nxënit të bazuar në kompetenca, harmonizimin e politikave kombëtare arsimore me standardet evropiane dhe përmirësimin e kapaciteteve profesionale të mësimdhënësve. Një moment i rëndësishëm në këtë proces ishte miratimi i Kornizës së Kurrikulës së Kosovës, e cila solli filozofinë e arsimit të bazuar në kompetenca, duke vënë në qendër të procesit mësimor nxënësin, të menduarit kritik, komunikimin, kreativitetin dhe të nxënit gjatë gjithë jetës (Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë [MAShT], 2016).

Megjithatë, zbatimi i suksesshëm i reformave arsimore nuk varet vetëm nga cilësia e dokumenteve kurrikulare, por edhe nga kompetenca profesionale e mësimdhënësve, mbështetja institucionale, udhëheqja arsimore dhe mekanizmat efektivë të sigurimit të cilësisë. Siç argumenton Fullan[1], ndryshimi arsimor është në thelb një proces i transformimit të praktikës profesionale dhe jo vetëm i futjes së dokumenteve të reja politike. Po kështu, Hargreaves[2] thekson se përmirësimi i qëndrueshëm i arsimit kërkon zhvillim të vazhdueshëm profesional, kultura bashkëpunuese institucionale dhe udhëheqje koherente që lidh politikat arsimore me realitetin e klasës.

Në këtë kontekst, mësimdhënësit e gjuhës shqipe kanë një pozitë veçanërisht të rëndësishme. Përtej zhvillimit të njohurive gjuhësore të nxënësve, ata kontribuojnë në kultivimin e identitetit kulturor, vlerave qytetare, aftësive të shkrim-leximit dhe të menduarit analitik. Përgjegjësitë e tyre profesionale janë zgjeruar ndjeshëm në kuadër të arsimit të bazuar në kompetenca, duke kërkuar integrimin e metodave inovative pedagogjike, vlerësimit formues, të nxënit ndërdisiplinor dhe teknologjive digjitale në praktikën e përditshme mësimore.

Pavarësisht reformave të vazhdueshme, raportet e shumta të institucioneve kombëtare dhe ndërkombëtare evidentojnë sfida të vazhdueshme në zbatimin e tyre në sistemin arsimor të Kosovës. Këto përfshijnë dallimet në zhvillimin profesional të mësimdhënësve, mospërputhjet në zbatimin e kurrikulës, mbështetjen e kufizuar institucionale, monitorimin e pamjaftueshëm të cilësisë së mësimdhënies dhe shpërndarjen jo të barabartë të burimeve didaktike. Këto sfida ndikojnë në mënyrë të pashmangshme në efektivitetin e mësimdhënies së gjuhës shqipe dhe në arritjen e rezultateve të synuara të të nxënit.

Studimi aktual synon t'i shqyrtojë këto sfida profesionale dhe institucionale përmes analizës së kuadrit aktual ligjor, dokumenteve kurrikulare, politikave arsimore dhe literaturës relevante ndërkombëtare. Në vend që të përqendrohet vetëm në metodologjinë e punës në klasë, artikulli adopton një perspektivë më të gjerë sistemike, duke marrë në konsideratë ndërveprimin ndërmjet politikave arsimore, qeverisjes institucionale, profesionalizmit të mësimdhënësve dhe zbatimit të kurrikulës.

Në përputhje me këtë qasje, studimi trajton këto pyetje kërkimore:

- Cilat janë sfidat kryesore profesionale që ndikojnë te mësimdhënësit e gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës?
- Cilët faktorë institucionalë ndikojnë në cilësinë e mësimdhënies së gjuhës shqipe?
- Si mund të mbështesin më mirë politikat arsimore përmirësime të qëndrueshme në edukimin gjuhësor?

[1] Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York: Teachers College Press.
[2] Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York: Teachers College Press.

Duke iu përgjigjur këtyre pyetjeve, artikulli synon të kontribuojë në diskutimet bashkëkohore mbi cilësinë e arsimit, politikën gjuhësore dhe profesionalizmin e mësimdhënësve në Kosovë, duke ofruar rekomandime në përputhje me zhvillimet aktuale të kërkimit ndërkombëtar në fushën e arsimit.

Kuadri teorik

Cilësia e edukimit gjuhësor formësohet nga ndërveprimi kompleks ndërmjet kompetencës profesionale, qeverisjes institucionale, politikave arsimore dhe praktikës në klasë. Hulumtimet bashkëkohore në fushën e arsimit theksojnë gjithnjë e më shumë se mësimdhënia efektive e gjuhës nuk mund të kuptohet vetëm përmes metodave pedagogjike, por duhet të analizohet edhe brenda konteksteve më të gjera arsimore, shoqërore dhe institucionale. Për rrjedhojë, kuadri teorik i këtij studimi integron perspektiva nga profesionalizmi i mësimdhënësve, ndryshimi arsimor, edukimi gjuhësor dhe sigurimi institucional i cilësisë.

Profesionalizmi i mësimdhënësve është bërë një nga konceptet qendrore në diskursin bashkëkohor arsimor. Në vend që mësimdhënësit të perceptohen thjesht si zbatues të kurrikulave të përcaktuara, teoritë aktuale i konsiderojnë ata si praktikues reflektivë, gjykimi profesional i të cilëve ndikon ndjeshëm në rezultatet e të nxënit të nxënësve. Schön[3] ka prezantuar konceptin e "praktikuesit reflektiv", duke argumentuar se ekspertiza profesionale zhvillohet përmes reflektimit të vazhdueshëm mbi praktikën dhe jo vetëm përmes zbatimit mekanik të njohurive teorike. Kjo perspektivë është veçanërisht e rëndësishme për mësimdhënësit e gjuhës, puna e përditshme e të cilëve kërkon përshtatje të vazhdueshme ndaj nevojave gjuhësore, njohëse dhe socio-kulturore të nxënësve.

Hulumtimet ndërkombëtare në fushën e arsimit identifikojnë në mënyrë të vazhdueshme cilësinë e mësimdhënësve si një nga faktorët më ndikues të lidhur me shkollën, që përcakton arritjet e nxënësve. Hattie[4], përmes një sinteze të më shumë se 800 meta-analizave mbi efektivitetin arsimor, arrin në përfundimin se ekspertiza e mësimdhënësve, dhënia e komenteve kthyese, vlerësimi formues dhe cilësia e procesit mësimor kanë ndikim dukshëm më të madh në të nxënit e nxënësve sesa shumë faktorë strukturorë ose organizativë. Për rrjedhojë, përmirësimi i edukimit gjuhësor nuk varet vetëm nga reforma kurrikulare, por edhe nga investimi i vazhdueshëm në zhvillimin e kapaciteteve profesionale të mësimdhënësve.

Koncepti i kapitalit profesional, i zhvilluar nga Hargreaves dhe Fullan, e zgjeron më tej këtë kuptim duke theksuar se cilësia arsimore varet nga tri dimensione që përforcojnë njëra-tjetrën: kapitali njerëzor, kapitali social dhe kapitali vendimmarrës[5]. Kapitali njerëzor i referohet njohurive të mësimdhënësve, aftësive pedagogjike dhe ekspertizës në lëndën që ata zhvillojnë; kapitali social lidhet me bashkëpunimin ndërmjet profesionistëve; ndërsa kapitali vendimmarrës nënkupton aftësinë e mësimdhënësve për të marrë vendime të informuara profesionale në situata komplekse arsimore. Përmirësimi i qëndrueshëm i arsimit kërkon, pra, mjedise institucionale që nxisin bashkëpunimin, të nxënit e vazhdueshëm dhe autonominë profesionale, e jo vetëm respektimin burokratik të kërkesave administrative.

Literatura mbi reformat arsimore gjithashtu thekson se dokumentet politike dhe kurrikulat nuk mund ta transformojnë vetvetiu praktikën në klasë. Fullan argumenton se ndryshimi i suksesshëm arsimor kërkon strategji koherente të zbatimit, udhëheqje

[3] Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.
[4] Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London: Routledge.
[5] Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York: Teachers College Press.

efektive, mbështetje institucionale dhe zhvillim të vazhdueshëm profesional[6]. Reformat shpesh dështojnë sepse institucionet shtetërore përqendrohen në risitë ligjore, duke nënvlerësuar kompleksitetin e zbatimit të tyre në shkolla. Ky vëzhgim është veçanërisht i rëndësishëm për sistemet arsimore në tranzicion, ku reformat ambicioze kurrikulare shpesh tejkalojnë kapacitetet ekzistuese institucionale.

Në fushën e edukimit gjuhësor në mënyrë të veçantë, Këshilli i Evropës ka ndikuar ndjeshëm në qasjet pedagogjike bashkëkohore përmes publikimit të Kornizës së Përbashkët Evropiane të Referencës për Gjuhët (KPERGj). Edhe pse fillimisht është hartuar për mësimin e gjuhëve të huaja, parimet themelore të kësaj kornize - kompetenca komunikuese, autonomia e nxënësit, vetëdija ndërkulturore dhe vlerësimi i bazuar në kompetenca - kanë ndikuar gjithashtu në diskutimet më të gjera për edukimin në gjuhën amtare në Evropë[7]. Këto parime i nxisin mësimdhënësit të kalojnë përtej mësimdhënies tradicionale të përqendruar vetëm në gramatikë dhe të zhvillojnë te nxënësit aftësi komunikuese, analitike dhe kompetenca kritike të shkrim-leximit.

Në mënyrë të ngjashme, UNESCO e konceptualizon arsimin cilësor jo vetëm si përmbajtje kurrikulare, por edhe si kombinim të kompetencës së mësimdhënësve, mjediseve gjithëpërfshirëse të të nxënit, efektivitetit institucional dhe qasjes së barabartë në mundësitë arsimore[8]. Sipas UNESCO-s, sistemet arsimore që janë në gjendje të promovojnë të menduarit kritik, pjesëmarrjen demokratike dhe diversitetin kulturor kërkojnë mësimdhënës të mbështetur profesionalisht, të cilët veprojnë brenda strukturave institucionale të përgjegjshme. Edukimi gjuhësor ka një pozitë veçanërisht strategjike, sepse u mundëson nxënësve qasje në njohuri në të gjitha fushat e kurrikulës, duke ruajtur njëkohësisht identitetin kulturor dhe trashëgiminë gjuhësore.

Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD) gjithashtu thekson se sistemet e suksesshme arsimore investojnë në mënyrë sistematike në përzgjedhjen e mësimdhënësve, zhvillimin profesional, udhëheqjen pedagogjike dhe hartimin e politikave të bazuara në dëshmi[9].[7] Studimet krahasuese në arsim tregojnë se vendet që arrijnë rezultate të larta dhe të qëndrueshme arsimore zakonisht ruajnë marrëdhënie koherente ndërmjet kurrikulës, përgatitjes së mësimdhënësve, sistemeve të vlerësimit dhe përgjegjshmërisë institucionale. Cilësia arsimore, pra, nuk lind nga reforma të izoluara, por nga zhvillimi i koordinuar sistemik.

Në Kosovë, reformat arsimore janë ndikuar fuqishëm nga këto paradigma ndërkombëtare. Korniza e Kurrikulës së Kosovës (KKK) ka vendosur arsimin e bazuar në kompetenca si parim organizues të arsimit parauniversitar, duke synuar harmonizimin e objektivave kombëtare arsimore me standardet evropiane.[8] Kjo kornizë e rikoncepton rolin e mësimdhënësit nga transmetues i njohurive në lehtësues të procesit të të nxënit, duke nxitur metoda interaktive të mësimdhënies, qasje ndërdisiplinore, vlerësim formues dhe pedagogji të përqendruar te nxënësi.

Megjithatë, zbatimi i politikave arsimore shpesh përballet me sfida që lidhen me kapacitetet institucionale. Hulumtimet mbi qeverisjen arsimore tregojnë se decentralizimi, edhe pse mund të rrisë autonominë e shkollave, njëkohësisht kërkon koordinim efektiv ndërmjet ministrive, komunave, drejtimit të shkollave, institucioneve për përgatitjen e mësimdhënësve dhe mekanizmave të sigurimit të cilësisë[9].Kur ky

[6] Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York: Teachers College Press.
[7] Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
[8] UNESCO. (2021). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO.
[9] OECD. (2019). *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve Their Potential*. Paris: OECD Publishing. OECD. (2020). *Education in Kosovo: Country Profile*. Paris: OECD.

koordinim mbetet i fragmentuar, shpesh krijohen mospërputhje ndërmjet synimeve të kurrikulës dhe realitetit në klasë.
Këto perspektiva teorike së bashku sugjerojnë se mësimdhënia e gjuhës shqipe duhet të analizohet jo vetëm si çështje e një fushe të veçantë lëndore, por si pjesë përbërëse e qeverisjes arsimore dhe praktikës profesionale. Efektiviteti i mësimdhënies së gjuhës varet njëkohësisht nga ekspertiza profesionale e mësimdhënësve, strukturat e mbështetjes institucionale, koherenca e kurrikulës, udhëheqja arsimore, politikat e vlerësimit dhe mundësitë për zhvillim të vazhdueshëm profesional.
Në përputhje me këtë qasje, ky studim adopton një perspektivë teorike të integruar, e cila e konceptualizon mësimdhënien e gjuhës shqipe si rezultat të ndërveprimeve dinamike ndërmjet kompetencës profesionale dhe efektivitetit institucional. Një qasje e tillë ofron një kuadër të përshtatshëm analitik për shqyrtimin e sfidave me të cilat përballet aktualisht sistemi i arsimit parauniversitar në Kosovë.
Ky studim mbështetet në analizën e dokumenteve, një qasje metodologjike e konsoliduar për shqyrtimin e politikave arsimore, kornizave kurrikulare, dokumenteve ligjore dhe literaturës shkencore. Analiza e dokumenteve është veçanërisht e përshtatshme për studimet që trajtojnë sistemet arsimore, pasi u mundëson studiuesve të interpretojnë zhvillimet institucionale, ligjore dhe politike brenda kontekstit të tyre më të gjerë socio-arsimor. Bowen e përkufizon analizën e dokumenteve si një procedurë sistematike për shqyrtimin dhe vlerësimin e dokumenteve të shtypura dhe elektronike, me qëllim identifikimin e modeleve, koncepteve dhe dëshmive domethënëse që lidhen me objektivat e hulumtimit.[10]
Zgjedhja e analizës cilësore të dokumenteve arsyetohet nga natyra e pyetjeve kërkimore. Në vend që të matë në mënyrë sasiore rezultatet e të nxënit, studimi synon të kuptojë mënyrën se si faktorët profesionalë dhe institucionalë ndikojnë në zbatimin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës. Kjo qasje mundëson një shqyrtim gjithëpërfshirës të ndërveprimit ndërmjet legjislacionit arsimor, politikave kurrikulare, profesionalizmit të mësimdhënësve, qeverisjes institucionale dhe praktikës në klasë.

Korpusi studimor

Korpusi i dokumenteve të analizuara përfshin katër kategori kryesore. Së pari, studimi shqyrton dokumentet kryesore ligjore dhe politike që rregullojnë arsimin parauniversitar në Kosovë. Në këtë kategori përfshihen Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës, Korniza e Kurrikulës së Kosovës (2016), Kurrikulat Bërthamë dhe dokumentet strategjike të nxjerra nga Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MAShTI). Së bashku, këto dokumente përcaktojnë bazën ligjore, pedagogjike dhe institucionale mbi të cilën organizohet dhe zhvillohet mësimdhënia e gjuhës shqipe.
Së dyti, analiza përfshin raportet e publikuara nga organizatat ndërkombëtare, veçanërisht nga UNESCO dhe OECD. Këto raporte ofrojnë perspektiva krahasuese mbi zhvillimin profesional të mësimdhënësve, zbatimin e kurrikulës, qeverisjen arsimore, sigurimin e cilësisë dhe arsimin e bazuar në kompetenca. Përfshirja e tyre mundëson që gjetjet për Kosovën të interpretohen brenda prirjeve më të gjera ndërkombëtare në arsim dhe jo të trajtohen të izoluara. Vlerësimet e fundit të OECD-së pranojnë se Kosova ka zhvilluar një kuadër të gjerë ligjor dhe strategjik për arsimin, por theksojnë se vazhdojnë të ekzistojnë sfida të rëndësishme në zbatimin e kurrikulës, zhvillimin profesional të mësimdhënësve, sigurimin e cilësisë dhe hartimin e politikave të bazuara në dëshmi.
Së treti, literatura ndërkombëtare e rishikuar nga profesionistët e fushës, që trajton profesionalizmin e mësimdhënësve, udhëheqjen arsimore, reformën kurrikulare dhe edukimin

[10] Bowen, G. A. (2009). *Document Analysis as a Qualitative Research Method*. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40.

gjuhësor, përbën bazën teorike të studimit. Kontributet klasike dhe bashkëkohore të studiuesve si Michael Fullan, Andy Hargreaves, John Hattie, Donald Schön dhe Linda Darling-Hammond përdoren për interpretimin e dëshmive empirike që dalin nga dokumentet politike. Perspektivat e tyre teorike ofrojnë mjete konceptuale për analizimin e marrëdhënieve ndërmjet reformave arsimore, kompetencave të mësimdhënësve, kapaciteteve institucionale dhe cilësisë së procesit mësimor.

Së katërti, studimi merr në konsideratë edhe literaturën bashkëkohore që trajton në mënyrë të veçantë reformën kurrikulare në Kosovë. Analizat e fundit kanë treguar se kalimi i Kosovës nga një kurrikulë e bazuar në përmbajtje drejt një kurrikule të bazuar në kompetenca reflekton ndikimet më të gjera të politikave evropiane, por njëkohësisht është përballur me vështirësi në zbatim, të lidhura me përgatitjen e mësimdhënësve, burimet didaktike dhe kapacitetet institucionale. Këto studime dëshmojnë gjithashtu vlerën e analizës së dokumenteve për shqyrtimin e reformave kurrikulare në kontekstin e Kosovës.

Analiza është zhvilluar në tri faza të njëpasnjëshme. Fillimisht, të gjitha dokumentet e përzgjedhura janë shqyrtuar për të identifikuar referencat e drejtpërdrejta ndaj mësimdhënies së gjuhës shqipe, profesionalizmit të mësimdhënësve, zbatimit të kurrikulës, qeverisjes arsimore, sigurimit të cilësisë, vlerësimit dhe mbështetjes institucionale. Më pas, informacioni i identifikuar është organizuar përmes kodimit tematik, duke mundësuar shfaqjen e modeleve të përsëritura në burime të ndryshme. Në fund, këto tema janë interpretuar përmes perspektivave teorike të paraqitura në pjesën paraprake, duke mundësuar krijimin e lidhjeve ndërmjet politikave arsimore dhe zbatimit të tyre në praktikën e klasës.

Për të rritur besueshmërinë e gjetjeve, studimi zbaton triangulimin metodologjik, duke krahasuar dokumentet ligjore, kornizat kurrikulare, raportet ndërkombëtare të politikave dhe publikimet shkencore të rishikuara nga profesionistët. Ky triangulim redukton varësinë nga një burim i vetëm dhe forcon vlefshmërinë e përfundimeve përmes identifikimit të dëshmive përputhëse nga kategori të ndryshme dokumentesh.

Studimi ka disa kufizime. Meqenëse mbështetet ekskluzivisht në dëshmi dokumentare, ai nuk përfshin vëzhgime në klasë, intervista me mësimdhënës apo analiza sasiore të arritjeve të nxënësve. Për rrjedhojë, gjetjet duhet të interpretohen si një analizë e orientuar drejt politikave dhe institucioneve dhe jo si një vlerësim i drejtpërdrejtë i efektivitetit të mësimdhënies. Hulumtimet e ardhshme mund ta plotësojnë këtë studim përmes dizajneve të metodave të përziera, duke përfshirë anketa, intervista, vëzhgime në klasë dhe analiza të performancës së nxënësve në edukimin gjuhësor në gjuhën shqipe.

Pavarësisht këtyre kufizimeve, analiza cilësore e dokumenteve ofron një kuadër të përshtatshëm metodologjik për shqyrtimin e çështjeve sistemike arsimore. Ajo mundëson identifikimin e marrëdhënieve strukturore ndërmjet legjislacionit, politikave arsimore, qeverisjes institucionale dhe praktikës profesionale, duke ofruar në këtë mënyrë rekomandime të bazuara në dëshmi për përmirësimin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës.

Sfidat profesionale në mësimdhënien e gjuhës shqipe

Kompetenca profesionale përbën themelin e edukimit efektiv gjuhësor. Hulumtimet bashkëkohore në fushën e arsimit dëshmojnë në mënyrë të vazhdueshme se vetëm reforma kurrikulare nuk mund të përmirësojë rezultatet e të nxënit, nëse mësimdhënësit nuk zotërojnë njohuritë, ekspertizën pedagogjike dhe mbështetjen institucionale të nevojshme për ta shndërruar politikën arsimore në praktikë domethënëse në klasë. Në kontekstin e sistemit të arsimit parauniversitar të Kosovës, kjo marrëdhënie është veçanërisht e rëndësishme, sepse zbatimi i arsimit të bazuar në kompetenca ka transformuar ndjeshëm pritjet profesionale ndaj mësimdhënësve të gjuhës shqipe.

Ndryshe nga modeli tradicional i kurrikulës, i cili kryesisht theksonte transmetimin e njohurive gramatikore dhe përmbajtjeve letrare, kurrikula e bazuar në kompetenca kërkon që mësimdhënësit të lehtësojnë zhvillimin e komunikimit, të menduarit kritik, kreativitetit, zgjidhjes së problemeve, shkathtësive digjitale dhe kompetencave për të nxënit gjatë gjithë jetës. Për rrjedhojë, mësimdhënësit e gjuhës shqipe pritet jo vetëm të mësojnë strukturat gjuhësore, por edhe të zhvillojnë aftësinë e nxënësve për të interpretuar, vlerësuar, prodhuar dhe diskutuar në mënyrë kritike forma të ndryshme të diskursit të shkruar dhe gojor. Korniza e Kurrikulës së Kosovës e konceptualizon në mënyrë të qartë gjuhën si mjetin kryesor përmes të cilit zhvillohen të gjitha kompetencat kryesore në tërë kurrikulën.[11]

Ky rol i zgjeruar profesional kërkon përshtatje të vazhdueshme të praktikës pedagogjike. Mësimdhënësit gjithnjë e më shumë pritet të integrojnë të nxënit bashkëpunues, mësimdhënien e bazuar në projekte, vlerësimin formues, mësimdhënien e diferencuar, të nxënit ndërdisiplinor dhe teknologjitë digjitale në aktivitetet e përditshme të klasës. Këto pritje përputhen me literaturën ndërkombëtare në arsim, e cila e identifikon ekspertizën adaptive si një nga karakteristikat përcaktuese të mësimdhënësve efektivë në sistemet bashkëkohore arsimore.

Megjithatë, kalimi nga politika kurrikulare në zbatimin praktik në klasë është dëshmuar shumë më kompleks sesa ishte parashikuar fillimisht. Analizat e OECD-së tregojnë se, megjithëse Kosova ka krijuar një kuadër ambicioz ligjor dhe strategjik, zbatimi i tij vazhdon të përballet me vështirësi që lidhen me përgatitjen e mësimdhënësve, kapacitetet institucionale dhe sigurimin e cilësisë. Ekzistenca e dokumenteve progresive kurrikulare, pra, nuk garanton automatikisht ndryshime përkatëse në praktikën mësimore.

Përgatitja fillestare e mësimdhënësve

Cilësia e mësimdhënies së gjuhës shqipe fillon me përgatitjen fillestare të mësimdhënësve. Universitetet përgjegjëse për përgatitjen e mësimdhënësve të ardhshëm të gjuhës kanë përgjegjësinë të zhvillojnë jo vetëm njohuri disiplinore në gjuhësi dhe letërsi, por edhe kompetenca pedagogjike, metodologjike, teknologjike dhe të vlerësimit. Studimet bashkëkohore argumentojnë gjithnjë e më shumë se përgatitja efektive e mësimdhënësve kërkon integrim të ngushtë ndërmjet njohurive akademike dhe praktikës profesionale të mbikëqyrur.

Në Kosovë, reformat e rëndësishme kanë forcuar përgatitjen e mësimdhënësve përmes vendosjes së standardeve profesionale, kërkesave për praktikë profesionale dhe procedurave të licencimit. Megjithatë, vlerësimet ndërkombëtare vazhdojnë të evidentojnë disa dobësi strukturore. Raportet e OECD-së[12] theksojnë se nevojitet një harmonizim më i madh ndërmjet programeve universitare, standardeve profesionale të mësimdhënies, kurrikulave të bazuara në kompetenca dhe kërkesave praktike të klasave bashkëkohore. Për më tepër, vlerësimi sistematik i efektivitetit të përgatitjes fillestare të mësimdhënësve mbetet i kufizuar, duke e bërë të vështirë vlerësimin se sa mirë përgatiten të diplomuarit universitarë për mësimdhënie të orientuar drejt kompetencave.

Për mësimdhënësit e gjuhës shqipe, kjo sfidë është veçanërisht e theksuar, sepse përgjegjësitë e tyre profesionale ndërthurin ekspertizën gjuhësore, interpretimin letrar, pedagogjinë e komunikimit, edukimin kulturor dhe gjithnjë e më shumë edhe kompetencën digjitale. Për këtë arsye, përgatitja fillestare e mësimdhënësve kërkon një integrim të balancuar ndërmjet studimeve filologjike dhe shkencave moderne të edukimit.

[11] KURRIKULA E BAZUAR NË KOMPETENCA (Përvojat gjatë zbatimit, sfidat dhe mundësitë, si dhe nevojat për mbështetje të vazhdueshme të mësimdhënësve),Instituti Pedagogjik i Kosovës, dhjetor 2019 (https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/02/Kurrikula-e-bazuar-ne-komkpetenca-2019.pdf).

[1212] OECD (2022). *Multi-dimensional Review of the Western Balkans: From Analysis to Action – Kosovo*. Paris: OECD Publishing. Shih edhe: OECD (2024). *Western Balkans Competitiveness Outlook 2024: Kosovo – Education Policy*.

Zhvillimi i vazhdueshëm profesional

Hulumtimet ndërkombëtare në arsim dëshmojnë vazhdimisht se zhvillimi i mësimdhënësve duhet të kuptohet si një proces profesional gjatë gjithë jetës dhe jo si një kualifikim që përfundon me diplomimin universitar. Darling-Hammond[13] argumenton se sistemet arsimore me performancë të lartë investojnë në mënyrë sistematike në zhvillimin profesional të vazhdueshëm, i cili lidhet drejtpërdrejt me praktikën në klasë dhe jo vetëm me aktivitete të izoluara trajnimi.
Kosova ka zhvilluar një kuadër të strukturuar për licencimin dhe zhvillimin profesional të mësimdhënësve. Rregulloret administrative të fundit përcaktojnë fazat e karrierës profesionale të lidhura me programe të akredituara të zhvillimit profesional dhe rinovimin e licencës. Sipas analizave të fundit të OECD-së, mësimdhënësit duhet të përfundojnë aktivitete të akredituara të zhvillimit profesional si pjesë e procesit të licencimit, duke reflektuar një angazhim institucional për përmirësim të vazhdueshëm.
Megjithatë, vazhdojnë të jenë të dukshme disa sfida.
Së pari, pjesëmarrja në zhvillimin profesional nuk garanton domosdoshmërisht përmirësim të cilësisë së mësimdhënies. Programet e trajnimit shpesh përqendrohen në prezantimin e politikave të reja arsimore pa ofruar mentorim të vazhdueshëm gjatë zbatimit të tyre në klasë.
Së dyti, mundësitë për zhvillim profesional ndryshojnë ndjeshëm ndërmjet komunave, duke krijuar pabarazi në qasjen ndaj mundësive cilësore të të nxënit profesional për mësimdhënësit që punojnë në rajone të ndryshme.
Së treti, ekziston një integrim i pamjaftueshëm ndërmjet vlerësimit të mësimdhënësve, zhvillimit profesional dhe përmirësimeve të matshme në praktikën mësimore. Përvoja ndërkombëtare tregon se zhvillimi profesional është më efektiv kur vendoset brenda kulturave bashkëpunuese shkollore, të cilat nxisin vëzhgimin ndërmjet kolegëve, dialogun profesional, studimin e orëve mësimore dhe reflektimin mbi praktikën, në vend të seminareve të izoluara.
Për rrjedhojë, mësimdhënësit e gjuhës shqipe kanë nevojë për mundësi të vazhdueshme për thellimin e ekspertizës së tyre disiplinore dhe kompetencës pedagogjike. Fushat që kërkojnë vëmendje të veçantë përfshijnë: mësimdhënien e shkrimit akademik, leximin dhe kuptimin e tekstit, vlerësimin formues, arsimin gjithëpërfshirës, edukimin mediatik, inteligjencën artificiale në arsim dhe komunikimin digjital.

Zbatimi i kurrikulës

Një nga sfidat më të rëndësishme profesionale lidhet me vetë zbatimin e kurrikulës së bazuar në kompetenca.
Reformat arsimore shpesh supozojnë se mësimdhënësit do ta përshtatin natyrshëm praktikën e tyre mësimore pas publikimit të dokumenteve të reja kurrikulare. Megjithatë, hulumtimet mbi ndryshimin arsimor dëshmojnë se zbatimi përbën fazën më të vështirë të reformës, sepse kërkon ndryshimin e bindjeve profesionale dhe rutinave të konsoliduara të punës në klasë.
Korniza e Kurrikulës së Kosovës ka vendosur rezultatet e të nxënit të organizuara rreth kompetencave dhe jo vetëm rreth objektivave përmbajtësore. Edhe pse kjo paraqet një përparim të rëndësishëm konceptual, zbatimi i saj ka përparuar në mënyrë jo të njëtrajtshme në shkolla dhe komuna të ndryshme. Analizat e OECD-së tregojnë se zbatimi i kurrikulës është kufizuar nga mbështetja e pamjaftueshme institucionale, përgatitja jo e mjaftueshme e mësimdhënësve, mungesa e materialeve të përditësuara didaktike dhe mospërputhjet në monitorimin e cilësisë arsimore.

[13] Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective Teacher Professional Development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

Për mësimdhënësit e gjuhës shqipe, mësimdhënia e bazuar në kompetenca kërkon një transformim të konsiderueshëm metodologjik. Orët mësimore gjithnjë e më shumë duhet të përqendrohen në komunikimin autentik, leximin kritik, shkrimin bashkëpunues, interpretimin e tekstit, prezantimin gojor dhe të nxënit ndërdisiplinor, në vend të ushtrimeve kryesisht riprodhuese gramatikore.
Ky transformim kërkon gjithashtu ndryshime në mënyrën e vlerësimit në klasë. Provimet tradicionale, të cilat fokusohen kryesisht në rikujtimin e fakteve, nuk janë të mjaftueshme për vlerësimin e kompetencave si argumentimi, interpretimi, komunikimi dhe mendimi kritik. Për rrjedhojë, vlerësimi formues bëhet një kompetencë thelbësore profesionale dhe jo vetëm një kërkesë administrative.

Autonomia profesionale e mësimdhënësve dhe inovacioni në mësimdhënie

Autonomia profesionale e mësimdhënësve përfaqëson një nga dimensionet themelore të sistemeve bashkëkohore arsimore. Në diskursin ndërkombëtar arsimor, autonomia nuk kuptohet si liri e pakufizuar individuale, por si aftësia profesionale dhe e përgjegjshme e mësimdhënësve për të marrë vendime të informuara pedagogjike, të bazuara në njohuri, dëshmi shkencore, objektiva kurrikulare dhe nevojat e të nxënit të nxënësve. Në këtë perspektivë, mësimdhënësit konsiderohen agjentë aktivë të ndryshimit arsimor dhe jo zbatues pasivë të politikave të përcaktuara në mënyrë qendrore.
Rëndësia e autonomisë së mësimdhënësve është rritur ndjeshëm me kalimin nga kurrikulat tradicionale të orientuara drejt përmbajtjes në arsimin e bazuar në kompetenca. Një tranzicion i tillë kërkon që mësimdhënësit të kalojnë përtej transmetimit mekanik të njohurive të paracaktuara dhe të marrin një rol më kompleks profesional, i cili përfshin interpretimin e kurrikulës, hartimin e proceseve mësimore, marrjen e vendimeve për vlerësimin dhe përshtatjen ndaj nevojave të ndryshme të nxënësve. Siç thekson Fullan, ndryshimi i qëndrueshëm arsimor varet në masë të madhe nga aftësia e mësimdhënësve për të kuptuar, interpretuar dhe shndërruar objektivat e reformës në praktika domethënëse në klasë.[14]
Në kontekstin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë, autonomia profesionale ka rëndësi të veçantë, sepse edukimi gjuhësor përfshin procese komplekse interpretuese që nuk mund të rregullohen plotësisht përmes udhëzimeve të standardizuara. Mësimdhënia e gjuhës kërkon ndjeshmëri ndaj prejardhjeve gjuhësore të nxënësve, aftësive të leximit, nevojave komunikuese, përvojave kulturore dhe zhvillimit njohës të tyre. Për rrjedhojë, mësimdhënësit efektivë të gjuhës shqipe duhet të kenë hapësirë të mjaftueshme profesionale për të përzgjedhur metoda, tekste, aktivitete dhe strategji të përshtatshme vlerësimi.
Megjithatë, autonomia ka kuptim vetëm kur shoqërohet me kompetencë profesionale dhe besim institucional. Hargreaves dhe Fullan argumentojnë se sistemet arsimore cilësore zhvillojnë kapital profesional duke ndërthurur ekspertizën e mësimdhënësve, kulturat bashkëpunuese profesionale dhe kushtet institucionale që mbështesin vendimmarrjen e informuar[15]. Kur autonomia vendoset pa përgatitje të mjaftueshme profesionale, ajo mund të çojë në mospërputhje dhe jo në inovacion; ndërsa kontrolli i tepruar burokratik mund të kufizojë kreativitetin dhe zhvillimin profesional të mësimdhënësve.
Një nga sfidat e sistemeve bashkëkohore arsimore, përfshirë edhe Kosovën, është gjetja e ekuilibrit ndërmjet përgjegjshmërisë kurrikulare dhe autonomisë së mësimdhënësve. Korniza e kurrikulës së bazuar në kompetenca kërkon që mësimdhënësit të arrijnë rezultate të përcaktuara qartë të të nxënit, por rruga drejt realizimit të këtyre rezultateve duhet të lejojë fleksibilitet metodologjik. Roli i institucioneve arsimore duhet të jetë ofrimi i udhëzimeve,

[14] Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York: Teachers College Press.
[15] Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York: Teachers College Press.

burimeve dhe mbështetjes profesionale dhe jo zëvendësimi i gjykimit pedagogjik të mësimdhënësve.
Për mësimdhënësit e gjuhës shqipe, inovacioni në mësimdhënie nënkupton një kuptim më të gjerë të edukimit gjuhësor. Qasjet tradicionale, të cilat theksojnë kryesisht rregullat gramatikore, memorizimin e informacionit letrar dhe riprodhimin e përmbajtjes së teksteve shkollore, janë gjithnjë e më pak të mjaftueshme për zhvillimin e kompetencave të avancuara gjuhësore. Edukimi bashkëkohor gjuhësor kërkon qasje që nxisin interpretimin, komunikimin, leximin kritik, argumentimin, shkrimin krijues dhe aftësinë për të analizuar forma të ndryshme të diskursit.
Zhvillimi i leximit kritik përfaqëson një nga drejtimet më të rëndësishme të inovacionit në edukimin në gjuhën amtare. Sipas UNESCO-s, shkrim-leximi në shekullin XXI shkon përtej aftësive themelore të leximit dhe shkrimit dhe përfshin aftësinë për të interpretuar, vlerësuar dhe prodhuar informacion në kontekste të ndryshme shoqërore dhe digjitale[16]. Kjo perspektivë është veçanërisht e rëndësishme për mësimdhënien e gjuhës shqipe, ku nxënësit gjithnjë e më shumë përballen me mjedise komplekse gjuhësore të formësuara nga komunikimi digjital, rrjetet sociale dhe ndikimet shumëgjuhësore.

Një dimension tjetër i rëndësishëm i inovacionit në mësimdhënie lidhet me përdorimin e stratgjive të të nxënit aktiv. Hulumtimet në shkencat e edukimit tregojnë se nxënësit arrijnë kuptim më të thellë kur marrin pjesë aktivisht në ndërtimin e njohurive dhe jo vetëm kur pranojnë informacion[17]. Në klasat e gjuhës shqipe, kjo qasje mund të përfshijë diskutime të strukturuara, debate, shkrim bashkëpunues, të nxënit përmes projekteve, analizë krahasuese të teksteve dhe detyra të orientuara drejt kërkimit.

Kompetenca për vlerësim dhe vlerësimi i bazuar në kompetenca në mësimdhënien e gjuhës shqipe

Vlerësimi përfaqëson një nga komponentët më ndikues të procesit të mësimdhënies dhe të të nxënit, sepse përcakton jo vetëm mënyrën se si maten arritjet e nxënësve, por edhe llojet e të nxënit që nxiten në mjediset arsimore. Hulumtimet bashkëkohore në arsim theksojnë gjithnjë e më shumë se vlerësimi nuk duhet të perceptohet vetëm si mekanizëm për vendosjen e notave, por si një proces pedagogjik integral që mbështet të nxënit, ofron informacione kthyese dhe udhëheq përmirësimin e mësimdhënies.
Në sistemet e arsimit të bazuar në kompetenca, vlerësimi ka pësuar një transformim të rëndësishëm konceptual. Në vend që të fokusohet kryesisht në aftësinë e nxënësve për të rikujtuar informacionin, vlerësimi i bazuar në kompetenca synon të vlerësojë aftësinë e tyre për të zbatuar njohuritë, për të zgjidhur probleme, për të komunikuar në mënyrë efektive dhe për të demonstruar shkathtësi të transferueshme në situata reale. Ky transformim ka rëndësi të veçantë për edukimin gjuhësor, ku të nxënit e suksesshëm nuk mund të kufizohet vetëm në njohjen e rregullave gramatikore ose terminologjisë letrare, por duhet të përfshijë aftësinë për të kuptuar, interpretuar dhe prodhuar komunikim domethënës.
Reforma e sistemit të arsimit parauniversitar në Kosovë ka futur parimet e bazuara në kompetenca, të cilat kërkojnë një transformim përkatës të praktikave të vlerësimit. Korniza e Kurrikulës së Kosovës e përcakton vlerësimin si një instrument thelbësor për monitorimin e zhvillimit të kompetencave kryesore dhe rezultateve të të nxënit, duke theksuar vlerësimin formues, informacionin kthyes të vazhdueshëm dhe përdorimin e metodave të ndryshme të vlerësimit.[1] Megjithatë, kalimi nga praktikat tradicionale të vlerësimit drejt vlerësimit të orientuar në kompetenca mbetet një nga sfidat më komplekse për mësimdhënësit.

[16] UNESCO. (2017). *Reading the Past, Writing the Future: Fifty Years of Promoting Literacy*. Paris: UNESCO.
[17] Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (Eds.). (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. National Academy Press.

Për mësimdhënien e gjuhës shqipe, kompetenca për vlerësim përbën një aftësi profesionale thelbësore. Ajo nënkupton kuptimin e parimeve të vlerësimit, aftësinë për të zgjedhur metoda të përshtatshme, interpretimin e rezultateve, dhënien e komenteve konstruktive dhe përdorimin e informacionit të vlerësimit për përmirësimin e procesit mësimor. Sipas Popham-it, kompetenca e mësimdhënësve në fushën e vlerësimit është thelbësore, sepse edhe kurrikulat e hartuara mirë nuk mund t'i arrijnë objektivat e tyre nëse praktikat e vlerësimit në klasë mbeten të shkëputura nga rezultatet e synuara të të nxënit.[18][2]

Një nga sfidat kryesore në edukimin gjuhësor në gjuhën shqipe lidhet me ekuilibrin ndërmjet vlerësimit të njohurive gjuhësore dhe vlerësimit të kompetencës funksionale gjuhësore. Qasjet tradicionale shpesh kanë favorizuar elemente të matshme, si përkufizimet gramatikore, terminologjinë dhe njohuritë faktike mbi veprat letrare. Edhe pse këto njohuri mbeten të rëndësishme, edukimi bashkëkohor gjuhësor kërkon qasje më të gjera vlerësimi, të cilat shqyrtojnë aftësinë e nxënësve për të ndërtuar argumente, për të analizuar tekste, për të komunikuar qartë idetë dhe për të vlerësuar në mënyrë kritike informacionin.

Në këtë drejtim, vlerësimi formues ka një rëndësi të veçantë. Black dhe Wiliam kanë dëshmuar se praktikat e vlerësimit formues mund të përmirësojnë ndjeshëm të nxënit e nxënësve kur ato ofrojnë informacione kthyese domethënëse dhe i përfshijnë aktivisht nxënësit në kuptimin e proceseve të tyre të të nxënit.[3] Për mësimdhënësit e gjuhës shqipe, vlerësimi formues mund të përfshijë diskutime analitike, portofolë shkrimi, vetëvlerësim, vlerësim nga bashkëmoshatarët, prezantime gojore dhe detyra reflektuese që tregojnë përparimin e nxënësve në zhvillimin gjuhësor.

Megjithatë, zbatimi efektiv i vlerësimit formues kërkon ndryshime jo vetëm në praktikat e mësimdhënësve, por edhe në kulturat institucionale të vlerësimit. Mësimdhënësit që punojnë në mjedise ku vlerësimi kuptohet kryesisht si mekanizëm kontrolli mund ta kenë të vështirë të zbatojnë qasje të bazuara në informacione kthyese dhe përmirësim të të nxënit. Prandaj, udhëheqja arsimore luan rol vendimtar në krijimin e kushteve ku vlerësimi kuptohet si proces pedagogjik dhe jo vetëm si detyrim administrativ.

Një sfidë tjetër e rëndësishme lidhet me harmonizimin ndërmjet objektivave të kurrikulës, metodave të mësimdhënies dhe instrumenteve të vlerësimit. Harmonizimi konstruktiv, siç e përshkruan Biggs[19], kërkon përputhje ndërmjet asaj që nxënësit pritet të mësojnë, mënyrës se si organizohet mësimdhënia dhe mënyrës se si vlerësohen arritjet.[4] Në kontekstin e mësimdhënies së gjuhës shqipe, kjo nënkupton se nëse kurrikula thekson komunikimin, mendimin kritik dhe kreativitetin, atëherë edhe praktikat e vlerësimit duhet t'i matin këto aftësi.

Transformimi digjital ka zgjeruar më tej mundësitë për vlerësimin gjuhësor. Platformat digjitale mund të lehtësojnë vlerësimin interaktiv, informacionin kthyes të menjëhershëm, shkrimin bashkëpunues dhe analizën e përparimit të nxënësve. Megjithatë, vlerësimi digjital efektiv kërkon si infrastrukturë teknologjike, ashtu edhe kompetencë profesionale të mësimdhënësve. Pa përgatitje të mjaftueshme profesionale, mjetet digjitale mund të riprodhojnë thjesht praktikat tradicionale të vlerësimit në formë elektronike dhe jo të krijojnë qasje vërtet inovative.

Një sfidë tjetër institucionale lidhet me provimet kombëtare dhe mekanizmat më të gjerë të përgjegjshmërisë. Edhe pse vlerësimi i jashtëm mund të ofrojë informacione të vlefshme mbi rezultatet arsimore, theksimi i tepruar i testimit të standardizuar mund të nxisë praktika mësimore të përqendruara në përgatitjen për provime dhe jo në zhvillimin gjithëpërfshirës gjuhësor. Hulumtimet ndërkombëtare paralajmërojnë se sistemet e vlerësimit me pasoja të larta mund të ngushtojnë pa dashje kurrikulën dhe të zvogëlojnë mundësitë për të nxënit krijues dhe kritik.[5]

[18] Popham, W. J. (2009). Assessment Literacy for Teachers: Faddish or Fundamental? *Theory Into Practice, 48*(1), 4–11.
[19] Biggs, J. (1996). Enhancing Teaching through Constructive Alignment. *Higher Education, 32*, 347–364.

Për përmirësimin e praktikave të vlerësimit në mësimdhënien e gjuhës shqipe në Kosovë nevojitet një strategji gjithëpërfshirëse e bazuar në këto parime:

1. Forcimi i kompetencës së mësimdhënësve për vlerësim përmes zhvillimit sistematik profesional, të fokusuar në vlerësimin formues, strategjitë e informacionit kthyes dhe vlerësimin e bazuar në kompetenca.
2. Rritja e koherencës ndërmjet rezultateve të kurrikulës dhe instrumenteve të vlerësimit, duke siguruar që vlerësimi të pasqyrojë kompetencat reale gjuhësore.
3. Promovimi i metodave të larmishme të vlerësimit, përfshirë portofolët, projektet, prezantimet, detyrat bashkëpunuese dhe shkrimin analitik.
4. Zhvillimi i kulturave institucionale të vlerësimit për të nxënit, ku vlerësimi kontribuon në përmirësim dhe jo vetëm në klasifikim.
5. Integrimi i mjeteve digjitale të vlerësimit në mënyra që përmirësojnë të nxënit dhe jo vetëm të shndërrojnë praktikat tradicionale në formate elektronike.

Në fund, reforma e vlerësimit është e pandashme nga transformimi më i gjerë i mësimdhënies së gjuhës shqipe. Mësimdhënësit që zotërojnë kompetencë të lartë në vlerësim janë më të aftë të identifikojnë nevojat e nxënësve, të përshtatin strategjitë mësimore dhe të promovojnë kompetencë më të thellë gjuhësore. Prandaj, përmirësimi i praktikave të vlerësimit duhet të konsiderohet një komponent qendror i përpjekjeve për rritjen e cilësisë së edukimit gjuhësor në gjuhën shqipe në Kosovë.

Transformimi digjital dhe teknologjitë në zhvillim në mësimdhënien e gjuhës shqipe

Transformimi digjital është bërë një nga faktorët më të rëndësishëm që ndikojnë në sistemet bashkëkohore arsimore. Integrimi i teknologjive digjitale në proceset e mësimdhënies dhe të të nxënit ka ndryshuar në mënyrë themelore mënyrat se si njohuritë qasen, krijohen, komunikohen dhe vlerësohen. Në edukimin gjuhësor, transformimi digjital ka një rëndësi të veçantë, sepse vetë gjuha përfaqëson një sistem dinamik që vazhdimisht zhvillohet përmes formave të reja të komunikimit, përfshirë diskursin digjital, ndërveprimin online dhe mjediset multimediale.

Për mësimdhënien e gjuhës shqipe në Kosovë, transformimi digjital paraqet njëkohësisht një mundësi dhe një sfidë. Nga njëra anë, teknologjitë digjitale ofrojnë mundësi të reja për pasurimin e mësimdhënies së gjuhës përmes qasjes në burime elektronike, arkiva digjitale, mjedise interaktive të të nxënit dhe forma inovative të komunikimit. Nga ana tjetër, ato kërkojnë ndryshime të rëndësishme në kompetencat profesionale të mësimdhënësve, në infrastrukturën institucionale dhe në politikat arsimore.

Plani i Veprimit për Arsimin Digjital i Komisionit Evropian thekson se transformimi efektiv digjital në arsim kërkon më shumë sesa pajisje teknologjike; ai varet nga kompetenca digjitale, qasjet e përshtatshme pedagogjike, përgatitja e mësimdhënësve dhe strategjitë institucionale[20]. Teknologjia bëhet domethënëse në aspektin arsimor vetëm atëherë kur mbështet objektivat e të nxënit dhe përmirëson cilësinë e mësimdhënies, dhe jo kur thjesht zëvendëson mjetet tradicionale me ekuivalentë digjitalë.

Në këtë kontekst, roli i mësimdhënësit të gjuhës shqipe po pëson një transformim të rëndësishëm. Tradicionalisht, mësimdhënësi ka funksionuar kryesisht si ndërmjetësues i njohurive gjuhësore dhe i kulturës letrare. Në mjediset digjitale të të nxënit, megjithatë, mësimdhënësit duhet të veprojnë edhe si udhërrëfyes që i ndihmojnë nxënësit të orientohen në informacion, të vlerësojnë burimet, të krijojnë tekste digjitale dhe të komunikojnë me përgjegjësi në kontekste gjuhësore gjithnjë e më komplekse.

[20] European Commission. (2021). *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Education and Training for the Digital Age*. Brussels: European Commission.

Ky transformim kërkon zhvillimin e kompetencës digjitale të mësimdhënësve. Korniza Evropiane për Kompetencën Digjitale të Edukatorëve (DigCompEdu)[21] identifikon disa fusha thelbësore për mësimdhënien moderne, përfshirë angazhimin profesional, burimet digjitale, proceset e mësimdhënies dhe të nxënit, vlerësimin, fuqizimin e nxënësve dhe zhvillimin e kompetencës digjitale të tyre.[2] Këto dimensione janë veçanërisht të rëndësishme për mësimdhënësit e gjuhës shqipe, sepse shkrim-leximi bashkëkohor gjithnjë e më shumë përfshin aftësinë për të analizuar dhe prodhuar tekste në formate të ndryshme mediale.

Teknologjitë digjitale ofrojnë gjithashtu mundësi të rëndësishme për zhvillimin e kompetencës gjuhësore. Korpuset digjitale, fjalorët elektronikë, burimet gjuhësore online, platformat arsimore dhe materialet multimediale mund të mbështesin kuptimin e nxënësve për fjalorin, gramatikën, strukturat e diskursit dhe variantet gjuhësore. Për gjuhën shqipe, e cila karakterizohet nga një pasuri e madhe dialektore dhe një prani digjitale në zhvillim, krijimi i burimeve cilësore gjuhësore digjitale përbën një prioritet të rëndësishëm strategjik.

Inteligjenca artificiale (IA) sjell një dimension të ri në këtë transformim. Sistemet gjeneruese të inteligjencës artificiale kanë krijuar mundësi për të nxënit e personalizuar, dhënien automatike të komenteve kthyese, analizën gjuhësore dhe mbështetjen e zhvillimit të shkrimit. Në edukimin gjuhësor, mjetet e IA-së mund t'i ndihmojnë nxënësit në gjenerimin e ideve, përmirësimin e koherencës së tekstit, analizimin e strukturave gjuhësore dhe marrjen e informacionit kthyes të menjëhershëm gjatë procesit të shkrimit.

Megjithatë, integrimi i inteligjencës artificiale në mësimdhënien e gjuhës shqipe ngre edhe çështje të rëndësishme pedagogjike dhe etike. Një shqetësim kryesor lidhet me integritetin akademik dhe aftësinë e nxënësve për të dalluar ndërmjet ndihmës teknologjike dhe zëvendësimit të përpjekjes së tyre intelektuale. Nëse përdoren pa udhëzim të përshtatshëm, mjetet e IA-së mund të nxisin të nxënë sipërfaqësor ose të zvogëlojnë angazhimin e nxënësve në të menduarit e pavarur. Për këtë arsye, mësimdhënësit duhet të zhvillojnë forma të reja të shkrim-leximit digjital dhe kritik, të cilat u mundësojnë nxënësve ta përdorin inteligjencën artificiale në mënyrë të përgjegjshme.

UNESCO thekson se inteligjenca artificiale në arsim duhet të trajtohet nga një perspektivë me në qendër njeriun, duke siguruar që teknologjia të mbështesë mësimdhënësit dhe nxënësit dhe jo të zëvendësojë gjykimin njerëzor, kreativitetin dhe përgjegjësinë etike[22]. Ky parim është veçanërisht i rëndësishëm për edukimin gjuhësor, ku interpretimi kulturor, shprehja emocionale dhe kuptimi i kontekstit mbeten procese thelbësisht njerëzore.

Një sfidë tjetër lidhet me qasjen e pabarabartë në burimet digjitale. Transformimi digjital mund të kontribuojë në përmirësimin e arsimit vetëm kur shoqërohet me infrastrukturë të përshtatshme, trajnim të mësimdhënësve dhe mbështetje institucionale. Dallimet ndërmjet shkollave në pajisjet teknologjike, qasjen në internet dhe kapacitetet profesionale mund të krijojnë forma të reja të pabarazisë arsimore. Prandaj, politikat e digjitalizimit duhet të trajtojnë jo vetëm disponueshmërinë teknologjike, por edhe përdorimin e barabartë dhe kuptimplotë të saj.

Në Kosovë është bërë përparim në zgjerimin e iniciativave të arsimit digjital; megjithatë, vazhdojnë sfidat që lidhen me trajnimin sistematik të mësimdhënësve, strategjitë afatgjata digjitale dhe integrimin e teknologjisë në praktikën e përditshme të klasës. Efektiviteti i transformimit digjital varet kryesisht nga fakti nëse mësimdhënësit e perceptojnë teknologjinë si një mundësi pedagogjike dhe jo vetëm si një kërkesë administrative.

Për mësimdhënien e gjuhës shqipe, disa drejtime strategjike mund ta forcojnë rolin e transformimit digjital:

[21] Redecker, C. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

[22] UNESCO. (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris: UNESCO.

Së pari, zhvillimi profesional i mësimdhënësve duhet të përfshijë përgatitje sistematike në pedagogjinë digjitale, teknologjitë arsimore dhe përdorimin e përgjegjshëm të inteligjencës artificiale.

Së dyti, institucionet duhet të mbështesin zhvillimin e burimeve gjuhësore digjitale, përfshirë fjalorët elektronikë, korpuset gjuhësore, materialet mësimore online dhe platformat e dedikuara për edukimin në gjuhën shqipe.

Së treti, shkrim-leximi digjital duhet të bëhet pjesë integrale e kompetencës gjuhësore, duke u mundësuar nxënësve jo vetëm përdorimin e teknologjisë, por edhe vlerësimin kritik dhe prodhimin e teksteve digjitale.

Së katërti, politikat arsimore duhet të përcaktojnë udhëzime etike për përdorimin e inteligjencës artificiale në të nxënit e gjuhës, duke siguruar që inovacioni teknologjik të mbetet në përputhje me vlerat arsimore.

Në përfundim, transformimi digjital nuk duhet kuptuar si një proces thjesht teknologjik, por si një transformim pedagogjik dhe kulturor. Për edukimin në gjuhën shqipe, sfida nuk qëndron vetëm në futjen e mjeteve digjitale, por në përdorimin e tyre në mënyra që forcojnë kompetencën gjuhësore, mendimin kritik, kreativitetin dhe vetëdijen kulturore. Kur mbështeten nga zhvillimi profesional dhe angazhimi institucional, teknologjitë digjitale mund të bëhen një instrument i fuqishëm për ripërtëritjen e mësimdhënies së gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës.

Sfidat institucionale në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës

Cilësia e arsimit nuk përcaktohet vetëm nga kapacitetet profesionale të mësimdhënësve dhe praktikat e tyre në klasë; ajo ndikohet thellësisht edhe nga mjedisi institucional në të cilin zhvillohen proceset e mësimdhënies dhe të të nxënit. Hulumtimet bashkëkohore në fushën e arsimit theksojnë se sistemet efektive arsimore kërkojnë koherencë ndërmjet zhvillimit të politikave, qeverisjes institucionale, strukturave të mbështetjes profesionale, mekanizmave të përgjegjshmërisë dhe zbatimit në nivel shkolle[23]. Prandaj, kuptimi i sfidave të mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë kërkon analizimin e kuadrit më të gjerë institucional brenda të cilit veprojnë mësimdhënësit.

Që nga fillimi i reformave arsimore pas vitit 2000, Kosova ka bërë përpjekje të konsiderueshme për të ndërtuar një kuadër modern ligjor dhe institucional për arsimin parauniversitar. Miratimi i ligjeve të reja në arsim, reformat kurrikulare, mekanizmat e licencimit të mësimdhënësve dhe strukturat e sigurimit të cilësisë pasqyrojnë një orientim strategjik drejt standardeve evropiane të arsimit. Megjithatë, siç dëshmon përvoja ndërkombëtare, ekzistenca e politikave formale nuk garanton automatikisht zbatimin e suksesshëm të tyre. Efektiviteti i reformave varet kryesisht nga kapacitetet institucionale, koordinimi ndërmjet aktorëve të ndryshëm dhe aftësia për t'i shndërruar objektivat strategjikë në praktika të qëndrueshme arsimore.

Në rastin e mësimdhënies së gjuhës shqipe, sfidat institucionale janë veçanërisht të rëndësishme, sepse edukimi gjuhësor nuk përfaqëson vetëm një fushë kurrikulare, por edhe një komponent të rëndësishëm të zhvillimit kulturor, kompetencës komunikuese dhe identitetit arsimor kombëtar. Për rrjedhojë, vendimet që lidhen me kurrikulën, zhvillimin profesional të mësimdhënësve, vlerësimin dhe sigurimin e cilësisë ndikojnë drejtpërdrejt në pozitën dhe efektivitetin e mësimdhënies së gjuhës shqipe brenda sistemit arsimor.

[23] Darling-Hammond, L. (2010). *The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future*. New York: Teachers College Press.

Qeverisja arsimore dhe zbatimi i politikave

Qeverisja arsimore përfaqëson një nga dimensionet qendrore që ndikon në suksesin e reformave arsimore. Sistemet moderne arsimore kërkojnë një marrëdhënie të balancuar ndërmjet institucioneve qendrore që hartojnë politikat, autoriteteve lokale, udhëheqjes së shkollave dhe komuniteteve profesionale. Sipas hulumtimeve të OECD-së, qeverisja efektive varet nga përcaktimi i qartë i përgjegjësive, koordinimi institucional, sistemet e besueshme të informacionit dhe mekanizmat që mbështesin vendimmarrjen e bazuar në dëshmi24.
Në Kosovë, qeverisja e arsimit parauniversitar përfshin shumë aktorë institucionalë, përfshirë Ministrinë e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI), autoritetet komunale të arsimit, strukturat udhëheqëse të shkollave dhe trupat profesionale. Ky model i qeverisjes në disa nivele krijon mundësi për decentralizim dhe përshtatje ndaj nevojave lokale; megjithatë, ai sjell gjithashtu sfida që lidhen me koordinimin, qëndrueshmërinë e zbatimit dhe përgjegjshmërinë institucionale.
Një nga sfidat kryesore institucionale lidhet me marrëdhënien ndërmjet hartimit të politikave dhe zbatimit të tyre. Reformat arsimore shpesh zhvillohen në nivel kombëtar përmes dokumenteve strategjike dhe kornizave kurrikulare, ndërsa realizimi i tyre praktik varet kryesisht nga komunat, shkollat dhe mësimdhënësit. Një hendek mund të krijohet kur pritjet e politikave nuk shoqërohen me burime të mjaftueshme, mbështetje profesionale, mekanizma monitorimi ose udhëzime të qarta për zbatim.

Sigurimi i cilësisë dhe mekanizmat e mbështetjes profesionale

Në Kosovë, zhvillimi i mekanizmave të sigurimit të cilësisë ka qenë një komponent i rëndësishëm i reformës arsimore. Megjithatë, vazhdojnë sfidat që lidhen me koherencën, efektivitetin dhe orientimin zhvillimor të këtyre mekanizmave. Sigurimi i cilësisë kërkon tregues të besueshëm, vlerësues të trajnuar, procese sistematike të dhënies së informacionit kthyes dhe kapacitete institucionale për t'iu përgjigjur dobësive të identifikuara.
Për mësimdhënien e gjuhës shqipe, sigurimi i cilësisë duhet të shtrihet përtej kontrollit të përmbushjes formale të kërkesave kurrikulare. Një sistem kuptimplotë vlerësimi duhet të marrë parasysh:

- cilësinë e mësimdhënies së gjuhës;
- zhvillimin e kompetencave komunikuese të nxënësve;
- efektivitetin e praktikave të vlerësimit;
- zhvillimin profesional të mësimdhënësve;
- angazhimin e nxënësve në lexim, shkrim dhe interpretim kritik.

Një sfidë e shpeshtë në sistemet arsimore që kalojnë reforma është prirja për të theksuar monitorimin administrativ më shumë sesa përmirësimin profesional. Kur vlerësimi perceptohet kryesisht si kontroll, mësimdhënësit mund të përqendrohen në përmbushjen e kërkesave formale dhe jo në eksperimentimin me qasje inovative të mësimdhënies. Në të kundërt, vlerësimi zhvillimor nxit reflektimin, bashkëpunimin dhe përmirësimin e vazhdueshëm.
Prandaj, roli i mbikëqyrësve arsimorë dhe strukturave të mbështetjes profesionale është thelbësor. Mbikëqyrja efektive duhet të ofrojë udhëzime pedagogjike, të lehtësojë të nxënit profesional dhe t'i ndihmojë mësimdhënësit të tejkalojnë sfidat në procesin mësimor. Në këtë kuptim, sigurimi i cilësisë duhet të kuptohet si mekanizëm për forcimin e kapaciteteve profesionale dhe jo vetëm si mjet për matjen e performancës.

[24] OECD. (2019). *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve Their Potential*. Paris: OECD Publishing.

Roli i udhëheqjes së shkollës dhe kulturës institucionale

Udhëheqja e shkollës përfaqëson një nga faktorët institucionalë më ndikues që përcaktojnë cilësinë e arsimit dhe zbatimin e suksesshëm të reformave arsimore. Hulumtimet bashkëkohore në fushën e arsimit po largohen gjithnjë e më shumë nga konceptimi tradicional i drejtorëve të shkollave si menaxherë administrativë dhe theksojnë rolin e tyre si udhëheqës pedagogjikë, të cilët formësojnë kulturat profesionale, mbështesin zhvillimin e mësimdhënësve dhe krijojnë kushte për përmirësimin e të nxënit të nxënësve[25].
Në kontekstin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës, roli i udhëheqjes së shkollës është veçanërisht i rëndësishëm, sepse shumë sfida që lidhen me zbatimin e kurrikulës, zhvillimin profesional, inovacionin dhe vlerësimin nuk mund të adresohen vetëm nga mësimdhënësit individualë. Ato kërkojnë mjedise institucionale që nxisin bashkëpunimin, reflektimin, dialogun profesional dhe përmirësimin e vazhdueshëm.
Udhëheqja pedagogjike bazohet në supozimin se udhëheqësit e shkollave duhet të angazhohen në mënyrë aktive në proceset e mësimdhënies dhe të të nxënit. Në vend që të përqendrohen kryesisht në përgjegjësitë administrative, udhëheqësit efektivë monitorojnë prioritetet arsimore, mbështesin mësimdhënësit në zbatimin e objektivave kurrikulare, nxisin të nxënit profesional dhe përdorin dëshmitë për të udhëhequr vendimmarrjen institucionale[26]. Një udhëheqje e tillë është thelbësore gjatë periudhave të reformave arsimore, kur mësimdhënësit duhet të përshtaten me pritje të reja dhe të zhvillojnë kompetenca të reja profesionale.
Në Kosovë, sikurse në shumë sisteme arsimore në proces transformimi, drejtorët e shkollave kanë një pozitë komplekse ndërmjet politikave arsimore kombëtare dhe realiteteve të klasës. Ata pritet të zbatojnë reformat e përcaktuara në nivel qendror, ndërkohë që duhet t'u përgjigjen nevojave lokale, kapaciteteve të mësimdhënësve dhe pritjeve të komunitetit. Ky rol ndërmjetësues kërkon aftësi të fuqishme të udhëheqjes pedagogjike, kompetenca për planifikim strategjik dhe njohuri mbi praktikat bashkëkohore arsimore.
Për mësimdhënien e gjuhës shqipe, udhëheqja efektive e shkollës mund të kontribuojë në disa mënyra të rëndësishme.

Së pari, udhëheqësit e shkollave mund të mbështesin krijimin e komuniteteve profesionale ku mësimdhënësit shkëmbejnë përvoja, analizojnë sfidat e mësimdhënies dhe zhvillojnë në mënyrë bashkëpunuese zgjidhje të përbashkëta. Hulumtimet mbi komunitetet profesionale të të nxënit tregojnë se bashkëpunimi ndërmjet mësimdhënësve ka ndikim të rëndësishëm në përmirësimin e procesit mësimor, sepse e shndërron zhvillimin profesional nga një aktivitet individual në një proces kolektiv.[27]

Së dyti, udhëheqja e shkollës mund të nxisë inovacionin në mësimdhënien e gjuhës duke krijuar një klimë institucionale ku mësimdhënësit ndihen të mbështetur për të eksperimentuar me metoda të reja. Inovacioni kërkon një shkallë të caktuar besimi profesional, sepse mësimdhënësit kanë më shumë gjasa të zbatojnë qasje të reja kur e ndiejnë se përpjekjet e tyre vlerësohen dhe mbështeten dhe jo vetëm gjykohen përmes procedurave formale të vlerësimit.

Së treti, udhëheqësit e shkollave luajnë rol të rëndësishëm në krijimin e një kulture të leximit, komunikimit dhe zhvillimit gjuhësor brenda shkollave. Meqenëse kompetenca në gjuhën shqipe ndikon në suksesin e nxënësve në të gjitha fushat kurrikulare, promovimi i zhvillimit gjuhësor nuk duhet të shihet vetëm si përgjegjësi e mësimdhënësve të gjuhës shqipe, por si prioritet më i gjerë institucional. Shkollat me kulturë të fuqishme të shkrim-leximit e

[25] Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven Strong Claims About Successful School Leadership Revisited. *School Leadership & Management, 40*(1), 5–22.
[26] Robinson, V. M. J. (2011). *Student-Centered Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
[27] Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional Learning Communities: A Review of the Literature. *Journal of Educational Change, 7*, 221–258.

kuptojnë se çdo mësimdhënës kontribuon në zhvillimin e aftësive komunikuese dhe të gjuhës akademike të nxënësve.

Megjithatë, disa pengesa institucionale mund ta kufizojnë efektivitetin e udhëheqjes së shkollës. Një sfidë lidhet me përgatitjen dhe zhvillimin profesional të vetë udhëheqësve të shkollave. Udhëheqja efektive pedagogjike kërkon kompetenca specifike në menaxhimin arsimor, zbatimin e kurrikulës, mbështetjen e mësimdhënësve, vendimmarrjen e bazuar në të dhëna dhe zhvillimin organizativ. Pa përgatitje të përshtatshme, drejtorët mund të përqendrohen kryesisht në detyrat administrative dhe të kenë kapacitete të kufizuara për të vepruar si udhëheqës pedagogjikë.

Një sfidë tjetër lidhet me kulturën institucionale. Shkollat nuk janë vetëm struktura formale; ato janë komunitete profesionale të formësuara nga vlerat e përbashkëta, pritjet, mënyrat e komunikimit dhe marrëdhëniet ndërmjet anëtarëve të stafit. Schein thekson se kultura organizative ndikon fuqishëm në mënyrën se si institucionet e kuptojnë ndryshimin dhe reagojnë ndaj sfidave të reja[28].

Për më tepër, udhëheqja e shkollës ka rol të rëndësishëm në lidhjen e zhvillimit profesional me prioritetet institucionale. Në shumë sisteme arsimore, aktivitetet e zhvillimit profesional trajtohen ndonjëherë si detyrime individuale dhe jo si pjesë strategjike e përmirësimit të shkollës. Një qasje më e fuqishme institucionale do të identifikonte nevojat konkrete arsimore, do të mbështeste të nxënit profesional të synuar dhe do të vlerësonte nëse zhvillimi profesional kontribuon në përmirësimin e praktikës në klasë.

Prandaj, forcimi i udhëheqjes së shkollës duhet të konsiderohet një element qendror në përmirësimin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë. Kjo kërkon:

- zhvillimin e kompetencave më të fuqishme të udhëheqjes pedagogjike te drejtorët e shkollave;
- promovimin e komuniteteve profesionale të të nxënit brenda shkollave;
- nxitjen e planifikimit bashkëpunues ndërmjet mësimdhënësve;
- lidhjen e planeve zhvillimore të shkollës me objektivat e kurrikulës;
- krijimin e kulturave institucionale të bazuara në besim, reflektim dhe përmirësim të vazhdueshëm.

Në fund, cilësia e mësimdhënies së gjuhës shqipe nuk varet vetëm nga kompetenca individuale e mësimdhënësve, por edhe nga mjediset institucionale që u mundësojnë atyre të ushtrojnë në mënyrë efektive rolin e tyre profesional. Shkollat që funksionojnë si organizata që mësojnë krijojnë kushtet e nevojshme për inovacion, zhvillim profesional dhe përmirësim të qëndrueshëm arsimor.

Në vend që të supozohet se reformat prodhojnë automatikisht rezultatet e synuara, politikëbërësit duhet të vlerësojnë vazhdimisht proceset e zbatimit dhe të përdorin dëshmi empirike për të përmirësuar strategjitë arsimore[29]. Për edukimin në gjuhën shqipe, kjo nënkupton mbledhjen e të dhënave mbi praktikat mësimore, kompetencat e nxënësve, nevojat e mësimdhënësve dhe pengesat institucionale.

Forcimi i lidhjes ndërmjet reformës dhe praktikës në klasë kërkon disa veprime strategjike:

Së pari, reformat arsimore duhet të shoqërohen me plane realiste zbatimi që përfshijnë afate kohore, burime, mbështetje profesionale dhe mekanizma monitorimi.

Së dyti, mësimdhënësit duhet të përfshihen më aktivisht në hartimin e kurrikulës dhe në proceset reformuese, sepse përvoja e tyre praktike ofron njohuri thelbësore mbi realitetet e klasës.

Së treti, zhvillimi profesional duhet të lidhet drejtpërdrejt me objektivat aktuale të reformës dhe të mbështetet përmes mentorimit afatgjatë dhe bashkëpunimit profesional.

[28] Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership* (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
[29] OECD. (2019). *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve Their Potential*. Paris: OECD Publishing.

Së katërti, sistemet e vlerësimit dhe të përgjegjshmërisë duhet të harmonizohen me objektivat e arsimit të bazuar në kompetenca dhe jo të përforcojnë format tradicionale të riprodhimit të njohurive.

Së pesti, shkollat duhet të mbështeten si organizata profesionale të të nxënit, ku mësimdhënësit analizojnë së bashku sfidat dhe zhvillojnë zgjidhje të përbashkëta.

Në përfundim, suksesi i reformës së mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë nuk varet vetëm nga cilësia e politikave arsimore, por edhe nga fuqia e mekanizmave institucionalë që lidhin politikën me praktikën. Transformimi i edukimit gjuhësor kërkon një qasje sistemike, në të cilën kurrikula, mësimdhënësit, udhëheqja, vlerësimi dhe mbështetja institucionale funksionojnë si elemente të ndërlidhura të një ekosistemi arsimor koherent.

Drejt një modeli të integruar për përmirësimin e mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë

Analiza e paraqitur në këtë studim tregon se sfidat që ndikojnë në mësimdhënien e gjuhës shqipe në Kosovë nuk mund të shpjegohen vetëm përmes faktorëve individualë. Përkundrazi, ato burojnë nga ndërveprimi ndërmjet profesionalizmit të mësimdhënësve, kapaciteteve institucionale, politikave arsimore dhe kushteve në të cilat zhvillohet procesi i mësimdhënies dhe i të nxënit.

Një gjetje qendrore e këtij studimi është se reforma kurrikulare, megjithëse e domosdoshme, nuk është e mjaftueshme pa ndryshime përkatëse në praktikën profesionale dhe në mbështetjen institucionale. Kalimi drejt arsimit të bazuar në kompetenca kërkon mësimdhënës që të zotërojnë jo vetëm njohuri të fuqishme gjuhësore dhe metodologjike, por edhe aftësinë për të hartuar përvoja inovative të të nxënit, për të zbatuar strategji efektive të vlerësimit dhe për t'iu përgjigjur nevojave të ndryshme të nxënësve.

Gjetjet dëshmojnë gjithashtu se zhvillimi profesional i mësimdhënësve përbën një faktor vendimtar në përmirësimin e cilësisë së mësimdhënies së gjuhës shqipe. Të nxënit profesional i vazhdueshëm duhet të tejkalojë aktivitetet e rastësishme trajnuese dhe të shndërrohet në një komponent të integruar të zhvillimit të shkollës. Mësimdhënësit kanë nevojë për mundësi bashkëpunimi, reflektimi, mentorimi dhe shkëmbimi të përvojave profesionale.

Në nivelin institucional, studimi nxjerr në pah rëndësinë e një koherence më të madhe ndërmjet politikave arsimore dhe mekanizmave të zbatimit të tyre. Përmirësimi i qëndrueshëm varet nga bashkëpunimi efektiv ndërmjet autoriteteve qendrore arsimore, komunave, udhëheqjeve të shkollave dhe mësimdhënësve. Reformat arsimore arrijnë rezultate të qëndrueshme vetëm kur institucionet ofrojnë mbështetje të përshtatshme, monitorim dhe udhëzim profesional.

Duke u bazuar në këto gjetje, ky studim propozon një Model të Integruar për Përmirësimin e Mësimdhënies së Gjuhës Shqipe në Kosovë, i cili përbëhet nga katër dimensione të ndërlidhura:

1. Dimensioni profesional
- forcimi i edukimit fillestar të mësimdhënësve, zhvillimit të vazhdueshëm profesional, autonomisë pedagogjike dhe praktikës reflektuese.

2. Dimensioni institucional
- përmirësimi i qeverisjes arsimore, udhëheqjes së shkollës, mekanizmave të sigurimit të cilësisë dhe strukturave të mbështetjes profesionale.

3. Dimensioni pedagogjik
- promovimi i mësimdhënies së bazuar në kompetenca, vlerësimit formativ, shkrim-leximit kritik dhe qasjeve inovative në procesin mësimor.

4. Dimensioni digjital dhe kulturor
- integrimi i përgjegjshëm i teknologjive digjitale, duke ruajtur njëkohësisht vlerat kulturore dhe gjuhësore që përfaqëson gjuha shqipe.

Ndërveprimi ndërmjet këtyre dimensioneve është thelbësor. Përmirësimet në një fushë të vetme nuk mund të prodhojnë rezultate të qëndrueshme nëse dimensionet e tjera mbeten të pazhvilluara. Për shembull, mësimdhënësit me përgatitje të lartë profesionale kanë nevojë për institucione mbështetëse, ndërsa kurrikulat e avancuara kërkojnë kapacitete të mjaftueshme profesionale për t'u zbatuar në praktikë.
Prandaj, përmirësimi i mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë duhet të trajtohet si një proces sistemik dhe jo si një seri ndërhyrjesh të izoluara. Cilësia e ardhshme e edukimit gjuhësor varet nga ndërtimi i një kulture profesionale në të cilën mësimdhënësit njihen si aktorë kryesorë të zhvillimit arsimor, ndërsa institucionet krijojnë kushtet e nevojshme për inovacion dhe përmirësim të vazhdueshëm.

Përfundime dhe rekomandime

Ky studim shqyrtoi sfidat kryesore profesionale dhe institucionale që ndikojnë në mësimdhënien e gjuhës shqipe në sistemin e arsimit parauniversitar të Kosovës. Analiza dëshmoi se cilësia e edukimit gjuhësor varet nga ndërveprimi ndërmjet kompetencës së mësimdhënësve, mbështetjes institucionale, zbatimit të kurrikulës, praktikave të vlerësimit dhe qeverisjes arsimore.
Gjetjet tregojnë se Kosova ka krijuar një bazë të rëndësishme ligjore dhe kurrikulare për modernizimin e arsimit parauniversitar. Megjithatë, realizimi i suksesshëm i këtyre reformave mbetet i varur nga kapacitetet e institucioneve arsimore dhe të mësimdhënësve për t'i shndërruar objektivat e politikave arsimore në praktika efektive në klasë.
Një përfundim i rëndësishëm i këtij studimi është se forcimi i mësimdhënies së gjuhës shqipe kërkon një kalim nga një qasje e orientuar kryesisht drejt reformave formale, dokumenteve dhe rregulloreve, në një qasje të orientuar drejt sistemit, e cila përqendrohet në kapacitetet profesionale, bashkëpunimin institucional dhe përmirësimin e vazhdueshëm. Mësimdhënësit duhet të konsiderohen jo vetëm zbatues të politikave arsimore, por edhe aktorë thelbësorë të ndryshimit dhe zhvillimit arsimor.
Studimi thekson gjithashtu se zhvillimi profesional përfaqëson një nga kushtet më të rëndësishme për përmirësimin e edukimit gjuhësor. Mundësitë për të nxënit e vazhdueshëm duhet të lidhen ngushtë me praktikën në klasë, të mbështeten përmes mentorimit, bashkëpunimit ndërmjet mësimdhënësve dhe strategjive të përmirësimit të bazuara në dëshmi.
Në nivelin institucional, nevojitet një koherencë më e madhe ndërmjet objektivave të kurrikulës, mekanizmave të sigurimit të cilësisë, praktikave të udhëheqjes së shkollës dhe sistemeve të mbështetjes së mësimdhënësve. Reformat arsimore mund të arrijnë rezultate të qëndrueshme vetëm kur shkollat funksionojnë si organizata profesionale të të nxënit, të karakterizuara nga bashkëpunimi, reflektimi dhe përgjegjësia e përbashkët.
Bazuar në gjetjet e studimit, propozohen këto rekomandime:

1. Forcimi i edukimit të mësimdhënësve dhe zhvillimit professional duke integruar metodologjitë bashkëkohore të mësimdhënies së gjuhës, kompetencën në vlerësim, kompetencat digjitale dhe praktikën reflektuese.

2. Përmirësimi i mekanizmave të mbështetjes institucionale përmes forcimit të udhëheqjes pedagogjike, sigurimit efektiv të cilësisë dhe bashkëpunimit më të ngushtë ndërmjet autoriteteve arsimore dhe shkollave.

3. Harmonizimi i kurrikulës, praktikave mësimore dhe sistemeve të vlerësimit me qëllim që zhvillimi i aftësive komunikuese, mendimit kritik dhe kompetencës funksionale gjuhësore të bëhet thelb i edukimit në gjuhën shqipe.

4. Promovimi i transformimit të përgjegjshëm digjital përmes zhvillimit të kompetencave digjitale të mësimdhënësve dhe mbështetjes për krijimin e burimeve digjitale cilësore për të nxënit e gjuhës shqipe.

5. Nxitja e hartimit të politikave arsimore të bazuara në dëshmi përmes kërkimeve sistematike, monitorimit dhe vlerësimit të zbatimit të reformave arsimore.

Në përfundim, zhvillimi i ardhshëm i mësimdhënies së gjuhës shqipe në Kosovë varet nga aftësia e sistemit arsimor për të integruar përsosmërinë profesionale, përgjegjësinë institucionale dhe qasjet inovative pedagogjike. Një strategji e qëndrueshme për përmirësim kërkon që edukimi gjuhësor të njihet jo vetëm si një fushë akademike, por edhe si një komponent themelor i zhvillimit kulturor, intelektual dhe demokratik të shoqërisë.

Referenca

[1]. Biggs, J. (1996). Enhancing Teaching through Constructive Alignment. *Higher Education, 32*, 347-364.

[2]. Bowen, G. A. (2009). *Document Analysis as a Qualitative Research Method*. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27-40.

[3]. Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (Eds.). (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. National Academy Press.

[4]. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

[5]. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective Teacher Professional Development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

[6]. European Commission. (2021). *Digital Education Action Plan 2021-2027: Resetting Education and Training for the Digital Age*. Brussels: European Commission.

[7]. Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York: Teachers College Press.

[8]. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York: Teachers College Press

[9]. Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London: Routledge.

[10]. KURRIKULA E BAZUAR NË KOMPETENCA (Përvojat gjatë zbatimit, sfidat dhe mundësitë, si dhe nevojat për mbështetje të vazhdueshme të mësimdhënësve),Instituti Pedagogjik i Kosovës, dhjetor 2019 (https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/02/Kurrikula-e-bazuar-ne-komkpetenca-2019.pdf).

[11]. Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven Strong Claims About Successful School Leadership Revisited. *School Leadership & Management, 40*(1), 5-22.

[12]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2016). *Korniza e Kurrikulës së Kosovës për Arsimin Parauniversitar të Republikës së Kosovës*. Prishtinë.

[13]. OECD (2022). *Multi-dimensional Review of the Western Balkans: From Analysis to Action - Kosovo*. Paris: OECD Publishing. Shih edhe: OECD (2024). *Western Balkans Competitiveness Outlook 2024: Kosovo - Education Policy*.

[14]. OECD. (2019). *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve Their Potential*. Paris: OECD Publishing.

[15]. OECD. (2020). *Education in Kosovo: Country Profile*. Paris: OECD.

[16]. Popham, W. J. (2009). Assessment Literacy for Teachers: Faddish or Fundamental? *Theory Into Practice, 48*(1), 4-11.

[17]. Redecker, C. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

[18]. Robinson, V. M. J. (2011). *Student-Centered Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

[19]. Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership* (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

[20]. Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.

[21]. Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional Learning Communities: A Review of the Literature. *Journal of Educational Change, 7*, 221-258.

[22]. UNESCO. (2017). *Reading the Past, Writing the Future: Fifty Years of Promoting Literacy*. Paris: UNESCO.

[23]. UNESCO. (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris: UNESCO.Darling-Hammond, L. (2010). *The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future*. New York: Teachers College Press.

[24]. UNESCO. (2021). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO.